Prof. Dr. Ali Akar

TÜRK DİLİ TARİHİ

- Dönem-Eser-Bibliyografya-

ÖTÜKEN

ALİ AKAR; 10.02.1965 tarihinde Sivas'ta doğdu. 1988 yılında KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Kısa bir süre orta öğretimde öğretmenlik yaptıktan sonra 1990'da Fatih Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü'nde açılan araştırma görevliliği sınavını kazanarak üniversiteye geçiş yaptı.

Yüksek lisans çalışmasını, 1992 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Eski Anadolu Türkçesi alanında hazırladı. Doktorasını İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Dili Ana Bilim Dalı'nda "*Mirkâtü'l-cihâd (Dil Özellikleri-Metin-Dizin)*" adlı tez çalışması ile 1997 yılında tamamlayarak "Türk Dili bilim doktoru" unvanını kazandı.

Askerlik görevini, Kara Harp Okulu'nda yedek subay öğretim elamanı olarak tamamladı.

2006'da doçent, 2011 yılında profesör oldu. Ulusal ve uluslararası dergilerde pek çok makalesi yayımlandı. Yurtiçi ve yurtdışında çeşitli bilimsel toplantılarda bulundu. Ali Akar'ın 2005 yılında yayımlanan *Türk Dili Tarihi* kitabı birçok üniversitede Türkolojiye giriş derslerinde temel kaynak olarak okutulmaktadır. Muğla yöresi dil ve ağız özelliklerini içeren *Muğla Ağızları* adlı bir kitabı ile Türk Dil Kurumu'ndan yayımlanmak üzere iki kitabı daha bulunmaktadır.

Çalışmalarını Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nde sürdüren Ali Akar, evli ve iki çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

Beşinci Baskı İçin Önsöz 11
Türkoloji ile İlgili Başlıca Kısaltmalar 13
Dünya Dil Aileleri 15
I- Kaynakları Bakımından Dünya Dilleri 15
A. Hint-Avrupa Dilleri 15
B. Çin-Tibet Dilleri 18
C. Hami-Sami Dilleri 18
D. Altay Dilleri 18
E. Bantu Dilleri 19
F. Kafkas Dilleri 19
G. Fin-Ugor Dilleri 19
H. Avustronezya Dilleri 20
İ. Amerika Yerli Dilleri 20
II- Yapıları Bakımından Dünya Dilleri 18
Ural-Altay Dilleri Kuramı 22
Altay Dil Birliği Kuramı 26
I. Altay Dillerinin Ses Denklikleri Meselesi 32
II. Altay Dillerinin Ortak Özellikleri 33
III. Altay Dillerinin Yayılma Alanları ve Kolları 36
IV. Altay Dilleri ile İlgili Bazı Rakam ve İstatistikler 37
V. Altay Dilleri ile İlgili Genel Bibliyografya 38
Türkoloji 40
Türk Lehçelerinin Sınıflandırılması 45
I. Radloff'un Tasnifi 46
II. Ramstedt'in Tasnifi 47
III. Samoyloviç'in Tasnifi 48
IV. Räsänen'in Tasnifi 49
V. Talat Tekin'in Tasnifi 49
VI. Lars Johanson'un Tasnifi 51
Türk Dilinin Tarihî Devirleri 54
En Eski Türkçe Çağı 56
İlk Türkçe Çağı 60
I. Hunlar 61
II. Hunların Dili 65
III. İlk Türkçenin Lehçelere Ayrılması 69
Eski Türkçe Çağı 70
I. Eski Batı Türkçesi 70
A. Tuna Bulgarcası (VII-IX Yüzyıl) 70
1) Tuna Bulgarları 70
2) Tuna Bulgarlarının Dil Anıtları 72

B. İdil Bulgarcası (XIII-XV. Yüzyıl) 75
1) İdil Bulgarları 75
2) İdil Bulgarlarının Dili 76
II. Eski Doğu Türkçesi (VI-X. Yüzyıllar) 78
A. Köktürkler ve Köktürkçe 78
1) Köktürkler 78
2) Köktürkçe 84
a) Köktürk Yazıtları ve Araştırılma Tarihi 86
b) Köktürkler Çağına Ait Yazıtlar 91
c) Köktürk Yazısı 94
ç) Köktürk Yazısının Yazımı 97
Metin-I-(Köktürkçe) 100
Okuma Metni-I- 102
B. Uygurlar ve Eski Uygurca 104
1) Uygurlar 104
2) Eski Uygurca 106
a) Eski Uygurca Çalışmalarının Kısa Tarihçesi 110
b) Uygur Dönemi Eserleri 112
c) Köktürk Harfli Uygur Yazıtları 112
ç) Maniheist Uygur Metinleri 114
d) Budist Uygur Metinleri 115
e) Eski Uygurcanın Türk Dili Tarihindeki Yeri 117
f) Eski Uygurcanın Başlıca Gramer Özellikleri 118
g) Eski Uygurca ile İlgili Başlıca Yayınlar 119
h) Köktürkçe ile Eski Uygurca Arasındaki Başlıca Farklılıklar 123
Okuma Metni -II- 125
Orta Türkçe Dönemi (X-XV. Yüzyıllar) 134
I. Karahanlı Türkçesi 136
A. Karahanlı Devleti (912-1212) 136
B. Karahanlı Türkçesi 140
C. Karahanlı Türkçesi İle Yazılmış Eserler 142
1. Kutadgu Bilig 142
Metin-II-(Karahanlıca) 148
2. Divânu Lügâti't-Türk 149
Okuma Parçası -III- 153
3. Atabetü'l-Hakayık 155
4. Divan-ı Hikmet ve Ahmed Yesevî 158
5. Kur'an Tercümeleri 160
Okuma Parçası -IV- 161
II. Harezm Türkçesi 164
A. Gazneliler Devleti (977-1187) 164
B. Harezm Türkçesi 165
C. Harezm Türkçesinin Karahanlı Türkçesinden Ayrılan Belli Başlı Özellikleri 165
Ç. Harezm Türkçesiyle Yazılmış Başlıca Eserler 167

1. Kısasu'l-Enbiya ... 167
2. Mu'inü'l-Mürid ... 168
3. Muhabbetname ... 170
4. Nehcü'l-Feradis ... 171
5. Mukaddimetü'l-Edeb ... 173
6. Mir'âc-Nâme ... 174
D. Harezm Türkçesinin Başlıca Özellikleri ... 175
III. Çağatayca ... 177
A. Temüroğulları ... 177
B. Çağatay Türkçesinin Oluştuğu Tarihî ve Coğrafî Ortam ... 181
C. Çağatay Türkçesiyle Eser Veren Başlıca Sanatçılar ... 184
1. Sekkâkî ... 184
2. Mevlânâ Lütfî ... 184
3. Ali Şîr Nevaî ... 185
4. Zahireddin Muhammed Babürşah ... 192
5. Ebulgazi Bahadır Han ... 197
Ç. Çağatayca Sözlükler ... 199
D. Çağatay Üzerinde Yapılmış Başlıca Çalışmalar ... 202
Metin-III- (Çağatayca) ... 205
Okuma Parçası-V- ... 206
E. Çağataycanın Dil Özellikleri ... 206
IV. Kuzey-Batı Türkçesi (Kıpçakça) ... 210
A. Peçenekler ... 210
B. Kıpçaklar ... 215
C. Kıpçak Türkçesi ... 218
Ç. Kıpçak Türkçesi Dil Yâdigarları ... 218
1. Codex Cumanicus ... 218
2. Altınordu ve Memlûk Kıpçakçası ... 221
a) Sözlük ve Gramer Kitapları ... 222
b) Dinî Kitaplar ... 226
c) Askerlik İle İlgili Kitaplar ... 226
ç) Edebî ve Didaktik Eserler ... 228
3. Ermeni Kıpçakçası ... 230
V. Batı Türkçesi (Oğuzca) ... 231
A. Eski Anadolu Türkçesinin Gelişim Süreci ... 231
1. Selçuklu Dönemi Türkçesi (XII-XIII. Yüzyıl) ... 233
Dönemin Başlıca Yazarları ve Eserleri ... 237
Ahmed Fakih ... 237
Sultan Veled ... 238
Şeyyad Hamza ... 239
Hoca Dehhanî ... 240
Yunus Emre ... 241
Saltuknâme ... 245
Dânişmendnâme ... 246

2. Beylikler Dönemi Türkçesi 249
Dönemin Başlıca Yazarları ve Eserleri 256
Gülşehrî 256
Âşık Paşa 257
Ahmedî 259
Hoca Mes'ud (Mes'ud Bin Ahmed) 260
Şeyhoğlu Sadreddin Mustafa 262
Ahmed-i Daî 263
Şeyhî 265
Kadı Burhaneddin 266
Erzurumlu Kadı Darir 267
Dede Korkut Hikâyeleri 269
Türkçe Tıp Kitapları 273
3. Klasik Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi 275
Tursun Beğ 275
Sinan Paşa 276
4. Osmanlı Dönemi Türkçesi 279
5. Ana Çizgileriyle Klâsik Osmanlı Türkçesi 281
6. Osmanlı Türkçesi Gramer ve Sözlükleri 287
1. Müyesseretü'l-Ulûm 287
2. Ahterî-i Kebir 288
3. Kamus Çevirisi 288
4. Burhân-ı Kâtı' 288
5. Lehcetü'l-Lügât 290
6. Lehce-i Osmânî 290
7. Kâmûs-ı Türkî 291
7. Modern Türkçe Çağı 292
I. Tanzimat Döneminde Türk Dili 292
II. Servet-i Fünûn Döneminde Türk Dili (1895-1901) 295
III. Meşrutiyet Yıllarında Türk Dili (1908-1911) 298
IV. Gaspıralı İsmail Bey ve Türkçecilik Hareketi 299
V. XX. Yüzyılda Türk Dünyasında Bir Fikir Hareketi Olarak Türk Dili 307
VI. Cumhuriyet Döneminde Türk Dili 309
Kaynakça 317
Dizin 325

ALTINCI BASKI İÇİN ÖN SÖZ

DÜNYA üzerinde Türk dili kadar tarihî derinliği ve coğrafi genişliği olan pek az dil vardır. Bu, bize gurur verdiği kadar araştırma ve inceleme güçlüğünü de beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan, Türk dilinin tarihi, genel özellikleriyle bilinmeden, tarihî lehçelerin sınırları ve özellikleri, tespit ve tayin edilmeden, somut bir Türkçe coğrafyası şekillendirilmeden Türkolojinin tam olarak öğretilmeyeceği gün gibi aşikârdır.

XIX. yüzyılın sonlarına doğru kaynakları birer birer gün ışığına çıkarılan Türk dili, Altayistik araştırmalarının en popüler ve malzemesi fazla olan dalı olmuştur. Bu kitabın hedefi, dilimizin tarihî dönemlerini tanıtarak bu dönemlerde yazılan eserler ile bunlar hakkındaki çalışmalarla ilgili genel bilgiler vermektir.

Bu kitap, her ne kadar Türk Dili ve Edebiyatı, Çağdaş Türk Lehçe ve Edebiyatları, Türkçe Öğretmenliği bölümlerinde okutulan Türk dili tarihi ile ilgili dersler için hazırlanmış olsa da Türkoloji ile ilgili genel bilgi edinmek isteyenlerin de her zaman başvuracağı bir temel kaynak özelliği taşımaktadır. Bu yönüyle Türklük bilgisine giriş kitabı olarak kabul edilebilir.

Her geçen gün dünyanın dört bir tarafında Türklük bilgisi alanıyla ilgili çeşitli çalışmalar yayımlanmakta, yeni yeni eserler keşfedilmektedir. Bundan dolayı kitaptaki bilgiler, özellikle bibliyografyalar her an "eskime"ye mahkumdur. Bu bağlamda eserin elinizdeki baskısında birtakım ekleme ve değişiklikler yapılarak bilgiler güncellenmiştir.

Ötüken Neşriyat bu baskıyı da dikkat ve özenle gerçekleştirdi. Kendilerine teşekkür ediyorum.

Türklük bilgisine faydalı olması dileğiyle...

Prof. Dr. Ali AKAR

Türkoloji ile İlgili Başlıca Kısaltmalar

ABAW: *Abhandlungen der Berliner Akademie der Wissenschaften*, Berlin
Alt. Gr.: A. von Gabain, *Alttürkische Grammatik*, Leipzig 1941
AM: *Asia Major*, Leipzig
AO: *Archiv Orientalni*, Praha
AYB: *Azerbaycan Yurt Bilgisi*, İstanbul
BAW: *Berliner Akademie der Wissenschaften*, Berlin
BELLETEN: Türk Tarih Kurumu *Belleten*, Ankara
BSOS: *Bulletin of the Scholl of Oriental Studies*, London
CAJ: *Central Asiatic Journal*, Wiesbaden
DAN: *Dokladı Akademia Nauk*, Moskva
DER ISLAM: *Zeitschrift für Geschichte und Kültür des Islamischen Orients*, Berlin
DLT: *Divanu Lügati't-Türk*
DS: *Derleme Sözlüğü*, I-XII, TDK, Ankara 1963-1982
DTCFD: *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara
EDPT: (S.G. Clauson), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century*, Oxford 1972
EI: *Encyclopédie de l'Islam*, Leiden
EV: *Epigrafika Vostoka*, Moskva-Leningrad
FUF: *Finnisch-Ugriche Forschungen*
IGAİMK*: Izvestiya Gosudarstvennoy Akademii Istorii Material'nay Kultury*, Leningrad
IIAN: *Izvestiya, Imparotorski Akademii Nauk*, Moskva-Leningrad
IOAİE: *Izvestiya Obşçestva Arheologii İstorii i Etnografii*, Kazan
İA: *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul
İAN: *Izvestiya, Akademii Nauk. Otdeleniya Obşçestvennyeh Nauk*, Moskva-Leningrad
İTED: *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*
JA: *Journal Asiatique*, Paris
JMNP: *Jurnal Ministerstva Narodnago Prosveşçeniya*, Petrograd
JRAS:*Journal of the Royal Asiatic Society*, London
KB: *Kutadgu Bilig*
KCsA: *Körösi Csoma-Archivum*, Budapeşte
KP: *Prens Papamkara Kalyanamkara Hikâyesi*
KSz: *Keleti Szemle* (*Revue Orientale*), Budapeşte
M Ny: *Magnar Nyelev*, Budapeşte
MK: Mahmud Kaşgari (*Divanu Lügati't-Türk*)
MSFOu: *Memores de la Socieete Finno-Ougrienne*, Helsingfors.
MSOS: *Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen*, Berlin

Müh: *İbnü Mühenna Lügati*
OLZ: *Orientalische Literatur Zeitung*
ORIENS: *Milletler Arası Şark Tetkikleri Cemiyeti Mecmuası*, Leiden
PhTF I: *Philologiae Turcicae Fundamenta I*, Wiesbaden 1959
PhTF II: *Philologiae Turcicae Fundamenta II*, Wiesbaden 1964-65
PIAC: Parmanent International Altaistik Conference (Uluslar Arası Altayistik Kongresi)
RO: *Rocznik Orientalistyezny*, Krakov
SBAW: *Sitzungberichte der Berliner Akademie der Wissenschaften*, Berlin
S: *A Comprehensive Persian-English Dictionary* (F. Steingass) New Delhi, 1981
SPAW: *Sitzungsbenche der Preussischen Akademie der Wissenschaften*, Berlin
ST: *Sovyetskaya Tyurkologiya*, Baku
SUA: *Societas Uralo-Altaica*
T Sb: *Tyurkologiçeskie Sbornik*, Moskva
TD: *Türk Dili*, Ankara
TDA: *Türk Dilleri Araştırmaları*, Ankara
TDAD: *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, İstanbul
TDAY: *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, İstanbul
TDED: *Türk Dili Edebiyatı Dergisi*, İstanbul
TDK: Türk Dil Kurumu
TDVİA: *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*
TKAE: Türk Kültürünü Araştırma Entitüsü
TM: *Türkiyat Mecmuası*
TMEN: (Gerhard Doerfer), *Türkische und Mongolische Elemente in Neupersischen* I-IV, Wiesbaden 1963-1975
TP: *T'oung-Pao*, Leiden
TS: *Tarama Sözlüğü*, Ankara 1963-1977
TSb: *Tyurkologiçeskie Sbornik*, Moskova
TT: *Türkische Turfan-Texte*, Berlin
TTK: Türk Tarih Kurumu
TUBA: *Türklük Bilgisi Araştırmaları Yıllığı* (Journal of Turkish Studies), Harvard
TURCICA: *Revue D'etudes Turques*, Paris (1969)
U: *Uigurica*, Berlin
UAJb: *Ural Altaische Jahrbücher*, Weisbaden
UJ: *Ungarische Jahrbücher*, Berlin
ÜLKÜ: *Ülkü*, Halkevleri Mecmuası, Ankara
VESTNIK IRGO: *Izvestiya Obşçestva Arheologii İstorii i Etnografii*, Kazan
WZKM: Wiener Zeitschrift für Die Kunde des Morgenlandes, Wien.
ZDMG: *Zeitschrift der Deutschen Morgenlandesschen Gesellschaft*, Leipzig
ZKV: *Zapiski Kollegii Vostokovedov*, Moskva
ZVORAO: *Zapiski Vostoçnago Otdeleniya İmperatorskago Russkago Arheologiçeskago Obşçestva*, Petersburg

DÜNYA DİL AİLELERİ

DÜNYADA binlerce yaşayan dil vardır. Bunlardan Mandarin Çincesi, İngilizce, İspanyolca, Rusça, Hintçe, Arapça ve Türkçe gibi diller milyonlarca kişi tarafından konuşulurken pek çok dil de yalnızca birkaç yüz insan tarafından bilinmektedir.

Dünya dilleri, kaynakları ve yapıları bakımından çeşitli bölümlere ayrılırlar.

I. Kaynakları Bakımından Dünya Dilleri

A. Hint-Avrupa Dilleri
B. Çin-Tibet Dilleri
C. Hami-Sami (Afro-Asyatik) Dilleri
D. Altay Dilleri
E. Bantu Dilleri
F. Kafkas Dilleri
G. Fin-Ugor Dilleri
H. Avusturonezya Dilleri
İ. Yerli Amerika Dilleri

A. HİNT-AVRUPA DİLLERİ

Hint-Avrupa Dilleri, M.Ö. üç binlerde Karadeniz'in kuzeyinde konuşulduğu ve bu zamanlarda çeşitli kollara ayrıldığı varsayılan bir kuramdır. Bu grup, yaygınlık ve konuşan sayısı bakımından en büyük dil ailesidir. Avrupa'nın -Fince, Macarca ve Estonca- dışında tamamında, Asya'nın ve Amerika'nın büyük bir bölümünde ve bir takım Afrika ülkelerinde de edinilmiş ikincil dil olarak konuşulur. Bu dil grubunun konuşur sayısı yaklaşık 1.400 milyon kişi olarak hesaplanmıştır.[1]

---

[1] Süer Eker, *Çağdaş Türk Dili*, s. 52

Hint-Avrupa dil grubu iki ana kola ayrılır:
1) Asya Kolu
2) Avrupa Kolu

1) Asya Kolu: 20'den fazla dile sahip olan bu grup, kendi arasında Hint ve İran olmak üzere iki büyük bölüme ayrılır.

a) Hint-Urdu Dilleri (Hint-Âri Dilleri): Eski Sansgritçenin devamı olan Bihari, Pencabi, Morathi, Guyarati ve Bengal-Assam dilleri.

Günümüzde Hint-Urdu dillerinin en büyük temsilcisi Hintçe, Urduca ve Bengali'dir.

Hintçe, Hindistan'da konuşulur ve Danagari adlı tarihî Sansgrit yazısının devamı olan bir yazısı vardır.

Urduca Pakistan'da konuşulur ve Arap harfleri ile yazılır.

Bengali dili ise, Hindistan'ın bir bölümünde ve Bangladeş'te yaklaşık 150 milyon insan tarafından konuşulur.

Hint-Urdu dillerinden Hintçe Sansgritçenin, Urduca ve Bengali dili ise Farsçanın uzun yıllar etkisi altında kaldıkları için söz varlıkları bu dillerin etkisiyle belirli ölçüde değişmiştir.

b) İran Dilleri: Asya kolunun ikinci büyük grubunu İran dilleri oluşturur. Bu dili, İrandaki Fars asıllıların konuştuğu Farsça, Pakistan ve Afganistan'daki Peştunların dili Peştunca, Tacikistan'da konuşulan Tacikçe ve Kafkaslardaki Osetçe temsil eder.

2) Avrupa Kolu: Hint-Avrupa dillerinin ikinci grubunu Avrupa kolu temsil eder. Bu kol, dört büyük alt gruba ayrılır:
a) Latin Dilleri
b) Slav Dilleri
c) Germen Dilleri
ç) Kelt Dilleri
d) Diğerleri.

a) Latin Dilleri

Roma İmparatorluğu'nun Batı Avrupa'ya yayılmasından sonra (M.Ö. 1. yüzyıl) yerli Avrupa dillerinin yerine Latinceye dayalı Fransızca, İspanyolca, Portekizce, Katalanca ve Romence gibi diller meydana gelmiştir.

Bu grubun en büyük dili İspanyolcadır. İspanyolca, İspanya başta olmak üzere Latin Amerika'daki eski İspanyol sömürgelerinde (Arjantin, Ekvador, Guatemela, Kolombiya, Kosta Rika, Peru, Şili, Uruguay...) konuşulur.

Portekizce, Portekiz, Brezilya ve Angola'da konuşulur.

Fransızca, Fransa, Belçika ve eski Fransız sömürgesi olan birçok ülkede (Cezayir, Benin, Burundi...) konuşulmaktardır.

b) Slav Dilleri

Avrupa kolunun ikinci alt grubunu Slav dilleri oluştur. Bu grup, Doğu Slav dilleri, Batı Slav dilleri, Güney Slav dilleri olmak üzere üç alt grubu ayrılır. Doğu bölümünü Rusça, Bulgarca; güney bölümünü Sırpça, Hırvatça, Boşnakça; batı bölümünü de Lehçe ve Makedonca temsil etmektedir.

c) Germen Dilleri

Almanca, İngilizce, Felemenkçe, İsveççe, Danca ve Norveççeden oluşan gruptur.

Bu grup dillerinden Almanca, Almanya, İsviçre'nin bir bölümü, Lichtenştayn, Lüxsemburg ve Avusturya'da; İngilizce, İngiltere, ABD, Kanada, Avusturalya, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde konuşulur.

ç) Kelt Dilleri

Bu gruba Galce, Bretonca, İrlanda Galcesi ve İskoçya Galcesi girer. Kelt dilleri, Roma imparatorluğu döneminde İngiliz adalarında konuşulan dillerdi. 17. yüzyıldan sonra Germen dillerinin etkisi ve baskısıyla yerini İngilizceye bırakmıştır.

d) Diğerleri

Yukarıdaki dört grup dışında herhangi bir gruba dahil edilemeyen Avrupa'daki Hint-Avrupa dil grubu içinde ele alınması gereken diller, Baltık dilleri, Yunanca, Arnavutça ve Ermenice'dir.

Yunanca, Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta 10 milyondan fazla insan tarafından konuşulan bir dildir.

Arnavutça, Arnavutluk'ta ve Balkanlardaki Arnavutlar tarafından konuşulan ve tarihi eski dönemlere uzanan bir dildir.

Ermenice ise, Ermenistan'da ve ABD, Fransa ve Lübnan'daki Ermeni cemaatleri tarafından konuşulmaktadır.

TABLO I
HİNT-AVRUPA DİLLERİ

ASYA KOLU		AVRUPA KOLU			
HİNT-URDU	İRAN	GERMEN	LATİN	SLAV	DİĞER
Hint	Farsça	Almanca	İspanyolca	Rusça	Yunanca
Urdu	Peştunca	İngilizce	Fransızca	Bulgarca	Arnavutça
Bengali	Osetçe	Felemenkçe	Portekizce	Sırpça	İrlanda
Bihari	Talişçe	İsveççe	Romence	Boşnakça	
Pancabi		Norveççe		Lehçe	
Guyarati				Makedonca	

B. ÇİN-TİBET DİLLERİ

Güney-Doğu Asya'da yer alan irili ufaklı üç yüze yakın dilden oluşur. Bu grup, Çin ve Tibet dilleri olmak üzere iki alt gruba ayrılır. Bunlardan Çince, Çin'de Mandarin Çincesi adıyla ve Pekin ağzına dayalı bir yazı dili geliştirmiştir. 525 milyon insanın (Tayvan ve Singapur'daki konuşurlarla birlikte 875 milyon) konuştuğu Mandarin Çincesi, dünyada en çok insanın konuştuğu anadildir. Çin'de bunlardan başka, Wu, Yue, Kejia, Hiang ve Gan dilleri de çok sayıda insan tarafından konuşulur. Çok fazla etnik unsurun bulunduğu ve binlerce ağız olduğu için konuşma diliyle anlaşmak nerdeyse imkansızdır. Bu yüzden yazı dili, aynı zamanda siyasi ve toplumsal birliğin temelidir.

Çince, Çin idiogramlarına dayalı hece yazısı sistemiyle yazılır. M.Ö. XV. yüzyıla ait yazılı belgelerine sahip olan Çince, günümüzde bir milyardan fazla insan tarafından konuşulmaktadır.

Tibetçe ve Burmaca yaklaşık 15 milyon insan tarafından konuşulur.

C. HAMİ-SAMİ (AFRO-ASYATİK) DİLLERİ

Arap yarımadası ve Kuzey Afrika'da konuşulan 250'den fazla dilden oluşur. Hami ve Sami olmak üzere iki alt gruba ayrılır.

Arapça, İbranice, Amhara (Habeşçe), Hausa (Çad dili), Berberi ve ölmüş olan Kıptîce, Akadca ve Aramca bu grubun başlıca dillerdir. Günümüzde yaklaşık 350 milyon insan tarafından konuşulur.

D. ALTAY DİLLERİ

Bu dil grubu, dilbilimciler tarafından önceleri "Ural-Altay Dilleri" olarak adlandırılan dil ailesinin "Altay Dilleri" bölümünü teşkil ediyordu. Son yıllarda "Ural-Altay Dil Ailesi"nin "Ural Dilleri" bölümü "Fin-Ugor Dilleri",

"Altay Dilleri" bölümü ise "Altay Dilleri" diye ayrı ayrı gruplar hâlinde değerlendirilip her iki grup bağımsız olarak ele alınmaya başladı. Fakat, bu diller arasında morfolojik ve sentaks benzerlikleri vardır.

Altay Dilleri, Türkçe, Moğolca, Mançu-Tunguzca, Korece ve Japoncanın oluşturduğu bir dil grubudur.

Türkçe, otuza yakın lehçesiyle Altay kolunun en yaygın olan ve en fazla konuşulan dilidir. (Bk. **Altay Dil Birliği Kuramı**)

E. BANTU DİLLERİ

Orta ve Güney Afrikada konuşulan Swahili, Zulu, Çuana, Kongo, Mongo, Gonda dilleridir. Bunlar arasında en yaygını Kenya, Uganda, Tanzanya ve Kongo'da konuşulan Swahili dilidir. Yaklaşık 200 milyon insan tarafından konuşulur.

Afrika'dan bundan başka çeşitli dil gruplarına ait diller de yaygın biçimde konuşulur. 19. yüzyıldan sonra sömürgecilik yoluyla gelmiş Avrupa dillerinin etkisi büyüktür.

Bu kıtada, Hami-Sami (Moritanya'dan Somali'ye kadar Kuzey Afrikada), Nil-Sahra (Orta Afrika), Nijer-Kongo (Moritanya ve Kenya arasındaki bölgede konuşulan 900 civarında dil) ve Koisan dilleri (Afrika'nın güneyi ve Tanzanya'da) de konuşulur.

F. KAFKAS DİLLERİ

Kafkaslar, çok sayıda farklı etnik unsurun yaşadığı bölgedir. Bu yüzden, altmıştan fazla dilin konuşulduğu bölgede dil birliğinden, dil ailesinden söz etmek mümkün değildir. Kafkaslarda karşımıza üç değişik dil grubu çıkmaktadır:

1. **Altay dilleri:** (Türk dili grubundan; Azerbaycan Türkçesi, Karaçay-Balkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi, Türkmen Türkçesi; Moğol dili grubundan Kalmuk Moğolcası)
2. **Hint-Avrupa dilleri:** (Ermenice, İran dilleri Osetçe ve Talişçe)
3. **Kafkas dilleri:** (Gürcüce; Abhazca; Çeçen-Lezgi)

G. FİN-UGOR DİLLERİ

Bu dil grubu Kuzey-batı Avrupa'da konuşulur. Grubun başlıca dilleri, Fince, Macarca, Laponca ve Livonya'dır. Bu diller, Finlandiya, Macaristan, Norveç, İsveç ve Rusya'nın bazı bölgelerinde konuşulur.

H. AVUSTRONEZYA DİLLERİ

Çin'in güneyindeki anakarada konuşulan yaklaşık 1000 dilden oluşan bir gruptur. Hindistan'ın doğusu, Malezya'nın adalar bölgesi, Endonezya ve Filipinler bu dillerin konuşulduğu yerlerdir. Kamboçya'da Khmer dili, Tayland'da Tay (Siyam) dili, Vietnam'da Vietnam dili, Laos'da Lao dili, Birmanya'da Birman dili konuşulur. Bu diller arasında Cava adasında 60 milyon insan tarafından konuşulan Cavaca; Filipinlerin resmi dili Tagolog (Pilipino); 10 milyon insanın konuştuğu Filipinlerin diğer resmi dili Cebuano; Madagaskar'ın dili Malagasy grubun en önemli dilleridir. Bölgenin coğrafi yapısına uygun olarak, çoğu zaman birkaç yüz kişinin konuştuğu alt diller vardır.

İ. AMERİKA YERLİ DİLLERİ

Kuzey ve Güney Amerika'da Avrupa dilleri, İngilizce, İspanyolca ve Fransızca ağırlıklı olarak konuşulan devlet ve eğitim dilleridir. Bunun yanında Amerika yerlilerinin konuştukları çok sayıda dil de mevcuttur. Bunlar, Amerika yerlilerinin Asya'dan getirdikleri ata dilleridir. Bu diller, Kuzey, Orta ve Güney olmak üzere üç gruba ayrılır. Kuzey ve Orta grubu, Atabask, Algonkin ve Sui dillerinden oluşur. Bunların sayıları 30'dan fazladır. Güney Amerika'daki Penut yerli dil ailesi, Amerika'nın en fazla dili ve konuşuru olan bir gruptur.

II. Yapıları Bakımından Dünya Dilleri

Dünya dilleri ile ilgili ikinci sınıflandırma da dillerin gramer yapıları ile ilgilidir. Dillerin yapısal yönüyle ilgili olarak Alman dilbilimci A. von Schlegel'in yaptığı ayrıma göre dünya dilleri üçe ayrılmaktadır:

A. EKLEMELİ DİLLER

Bu dillerde sözcüklerin başına ya da sonuna çeşitli ekler getirilmek yoluyla yeni sözcükler yapılır. *göz-lük-çü-lük* gibi. Altay ve Ural dilleri bu gruba girer.

B. ÇEKİMLİ DİLLER

Söz köklerinin çekimlenerek yeni sözcüklerin yapıldığı dillerdir. Arapça *z-l-m* mastarından ***zalim, mazlum, zulüm*** gibi yeni sözler yapılmıştır. Hint-Avrupa ve Sami dilleri bu gruba girer.

C. TEK HECELİ DİLLER

Tek heceli dillerde her kelime bir köktür, bu kök herhangi bir ek almaz, sürekli yalın hâldedir. Her hece bir dil göstergesidir. Bu dillerde sözcüklerin cümle içindeki yeri, bunların sıralanışı, tonlama ve vurgu anlam ayırt edicidir. *Háizi men qù shánghué* "Çocuklar okula gittiler" gibi. Çin, Vietnam ve Tibet dilleri bu gruba girer.